

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет
Кафедра економічної теорії

Міждисциплінарна курсова робота

з

економічної теорії

на тему:

«МАКРОЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТІНЬОВОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ»

Студентки 2 курсу групи ЕПП-22

Пасічник Т. В.

Науковий керівник:

к.е.н., ст. викладач

Івашук Ю. П.

Національна шкала_____

Кількість балів_____

Оцінка ECTS_____

Тернопіль – 2017 р.

План

Вступ.

Розділ 1. Тіньова економіка як об'єкт наукових досліджень: суть, структура, причини та макроекономічні наслідки.

Розділ 2. Аналіз функціонування тіньового сектору економіки України.

Розділ 3. Шляхи подолання та мінімізації масштабів тіньової економіки в Україні (на основі світового досвіду).

Висновки.

Список використаної літератури.

Зміст

Вступ.....	4
Розділ 1. Тіньова економіка як об'єкт наукових досліджень: суть, структура, причини та макроекономічні наслідки	6
Розділ 2. Аналіз функціонування тіньового сектору економіки України.....	11
Розділ 3. Шляхи подолання та мінімізації масштабів тіньової економіки в Україні (на основі світового досвіду).....	16
Висновки.....	20
Список використаної літератури	22

ВСТУП

Актуальність теми. На основі досвіду іноземних держав можна стверджувати, що тіньова економіка пронизує усі країни. Однак в різних країнах вона має різні масштаби та форми прояву, а отже, по різному впливає на усі соціально-економічні та політичні процеси економічних систем.

Існує думка, що масштаби тіньової економіки у розмірах 5-10% ВВП є допустимими, оскільки істотно не впливають на соціально-економічні процеси у суспільстві та не викликають суттєвих змін в економіці. При розмірах тіньового сектору в 30-50% ВВП настає критична маса, при перевищенні якої можна спостерігати відтворювальну систему тіньових економічних відносин. Розширення тіньової економіки до вказаних розмірів тягне за собою розбалансованість окремих сфер економіки, поглиблення некерованості та криміналізації суспільства.

В Україні, на жаль, сформувалась ситуація, коли масштаби розвитку тіньової економіки, а також обсягів продукції та фінансових ресурсів, що обертаються у цьому секторі, сягнули розмірів, за яких їх неврахування призводять до неминучих помилок у визначенні макроекономічних показників, економічних та фінансових пропорцій, теоретико-концептуальних підходів до проведення заходів державної соціально-економічної політики. Тому на сьогоднішній день проблема об'єктивної оцінки масштабів тіньової економіки та її врахування в офіційних статистичних даних є особливо актуальною.

Метою дослідження є всебічний, комплексний аналіз теоретичних і практичних аспектів тіньової економіки та закономірностей протидії негативним проявам цього явища в Україні, наукове обґрунтування та визначення тенденцій і перспектив розвитку процесів тіньової економіки в контексті світової економічної рівноваги (сучасного стану світового

господарства і міжнародних економічних відносин); узагальнення, систематизація та розробка нових концептуальних засад теоретико-методологічного характеру для аналізу й оцінки ефективності механізму обмеження тіньової економіки та корупції в Україні та науково-теоретичних і практичних рекомендацій щодо його вдосконалення з урахуванням світового досвіду. При цьому підкреслюється необхідність аналізу та співставлення праці як світової, так і вітчизняної економічної науки з питань формування та забезпечення ефективного механізму подолання негативних наслідків тіньової економіки.

Для досягнення поставленої мети передбачається вирішення таких завдань:

- ✓ розкриття сутності тіньової економіки;
- ✓ аналіз функціонування тіньового сектору України;
- ✓ окреслення шляхів подолання та мінімізації масштабів тіньової економіки в Україні.

Об'єктом дослідження є тіньовий сектор України.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти оцінки масштабів та підходів до мінімізації тіньового сектору в Україні.

Аналіз досліджень та публікацій. Проблему тіньової економіки та її масштабів досліджено у працях таких зарубіжних науковців як Д. Блейдс, Б. Даллаго, П. Гутманн, Т. Корягіна, О. Осипенко, О. Олійник, Б. Свенсон, Е. Фейг, Ф. Шнайдер, О. Шохін та ін. Серед вітчизняних вчених, що займалися даною проблематикою, варто виокремити В. Базилевича, В. Борецького, В. Бородюка, З. Варналія, В. Гончарова, І. Мазур, В. Павлова, Ю. Прилипко, Т. Приходько, О. Турчинова та ін.

РОЗДІЛ 1

ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА ЯК ОБ’ЄКТ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ: СУТЬ, СТРУКТУРА, ПРИЧИНИ ТА МАКРОЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ

Під «тіньовою економікою» прийнято розуміти сукупність економічної діяльності, що не враховується офіційною статистикою, і не відноситься до ВВП країни. Виокремлюють такі основні форми прояву тіньової економіки:

- неофіційна економіка;
- фіктивна економіка;
- підпільна економіка.

Тіньовий сектор в господарських системах може відрізнятися:

- структурою;
- впливом на розподільні відносини;
- основними проблемами, породжуваними тіньовим сектором.

Провідні вітчизняні науковці, зокрема І. Мазур характеризує тіньову економіку як складне соціально-економічне явище, що представляється комплексом неконтрольованих і нерегульованих як протиправних, так і законних, але в переважності аморальних економічних відносин, що виникають між суб’єктами економічної діяльності задля отримання надприбутку за рахунок приховування доходів і ухилення від сплати податків; на думку О. Турчинова, під тіньовою економікою слід розуміти економічну діяльність, що не враховується і не контролюється офіційними державними органами, а також діяльність, що спрямовується на одержання прибутку через порушення чинного законодавства [4].

Тіньова економіка за своїми структурними складовими і за підсумковими наслідками їхнього впливу на соціально-економічні процеси і зв’язки не є якісно однорідною. Тому важливо визначити, які типові види економічної діяльності можуть бути включеними до складу «тіньової» економіки. Практика свідчить, що структурування «тіньової» економіки є

безперервним та різноманітним процесом для всіх наявних моделей соціально-економічного розвитку [9, с. 47].

Терміни «неформальна» або «неорганізована», економіка використовують, для характеристики економічних процесів та відносин, що виникають при достатньо слабкому вмішуванні у них офіційних економічних структур держави або поза межами державного контролю. Оскільки такий поділ понять не є досить зручним, то переважна більшість дослідників та вчених беруть до уваги тільки однозначний підхід, який побудований на правовому критерії. За цим підходом економіка поділяється на 2 частини: на легальну (тобто «білу», «світлу») і «тіньову» (приховану). Тіньова включає в себе напівлегальну («сіру»), нелегальну і кримінальну або «чорну» економіку [23].

Чималий внесок до складу «тіньових» прибутків вносить сектор домашніх господарств, що створює товари і послуги для власного споживання. Важливою характерною ознакою цього сектору є те, що матеріальні блага і послуги, які виробляються не є об'єктами ринкових відносин. З цієї причини оцінка вартісних обсягів виробництва товарів та послуг в домогосподарствах є дуже складним завданням.

Окрім домашньої праці, продукція, що отримується від роботи на присадибній, приватній чи орендній земельній ділянці, має значення для виживання та відтворення сім'ї. Відносини обміну, які виникають між домогосподарствами цього економічного сектору, мають швидше характер специфічного бартеру.

До неформального сектору економіки («світло-сіра» економіка) відносяться дрібні виробники та їх наймані працівники разом із самостійними виробниками товарів та послуг, а також комерсанти-посередники. Найбільш поширеним і видимим проявом діяльності неформального сектора є діяльність вуличних торговців. Неформальний

сектор тісно зв'язаний з купівлею-продажем товарів та послуг на ринку, а тому повинен враховуватися у складі ВВП.

При такому виробництві у секторі товари і послуги за своєю споживчою якістю є легальними та загально дозволеними, і в загальному при їх виробництві і реалізації суб'єкт господарювання не порушує закони. В більшості випадків влада не докладає необхідних зусиль для впровадження заборон чи обмежень. Це пояснюється перш за все порівняно низьким рівнем доходів, який отримують суб'єкти господарювання неформального сектору економіки, та тим, що для держави це не може бути істотним джерелом наповнення бюджету. «Темно-сірий» сектор «тіньової» економіки характеризується серйознішими порушеннями діючих. Тобто це сектор свідомо прихованих підпільних видів підприємництва. За останні роки розміри такого виду діяльності значно зросли в різних розвинених країнах. Оцінити розмір даного сектору є надзвичайно складно, оскільки порушники ретельно намагаються приховувати цю інформацію. Деякі країни враховують продукцію «тіньового» сектору в НД, хоча ці оцінки не базуються на точній статистиці. Ріст розмірів цього сектору в багатьох країнах турбує органи влади через те, що відбуваються великі втрати в офіційних цифрах НД. Тому влада основні свої зусилля спрямовує на те, щоб забезпечити повноту сплати податків, запобігти порушення законодавства, а не на те, щоб припинити випуск продукції.

«Чорний» сектор «тіньової» економіки пов'язаний із виробництвом, розподілом, обміном і споживанням соціально небезпечних та загрозливих для розвитку особистості продукції та послуг (крадіжки і перепродаж вкраденого, рекет, продаж та виготовлення наркотиків, корупційні схеми, «відмивання» та підробка грошей, «кілерські послуги», торгівля людьми тощо). В цьому випадку влада більше зацікавлена у припиненні виробництва даних товарів чи послуг цього сектору, ніж у сплаті податків від них.

Необхідно зазначити, що чорна економіка, як правило, постійно диверсифікується у світлу (традиційну) економіку. Проявами диверсифікованих часток «чорної» економіки є всі види корупції (аж до відносин бюрократичного бартеру), а також використання та привласнення державної, кооперативної, акціонерної, корпоративної та інших інтегрованих форм власності для особистого збагачення деяких фізичних осіб, в розпорядженні яких вони перебувають та для отримання доходів суб'єктів кримінальної злочинності та мафіозних кланів, джерела прибутку яких тісно зв'язані із використанням вищенаведених методів. Основою реалізації таких схем є специфічний інституційний порядок, що притаманний більшою мірою неусталеним господарським системам [7].

Як економічне явище тіньова економіка характеризується неоднозначними та суперечливими наслідками. На рис. 1.1. показано залежність ефектів тіньової економіки від її діапазону.

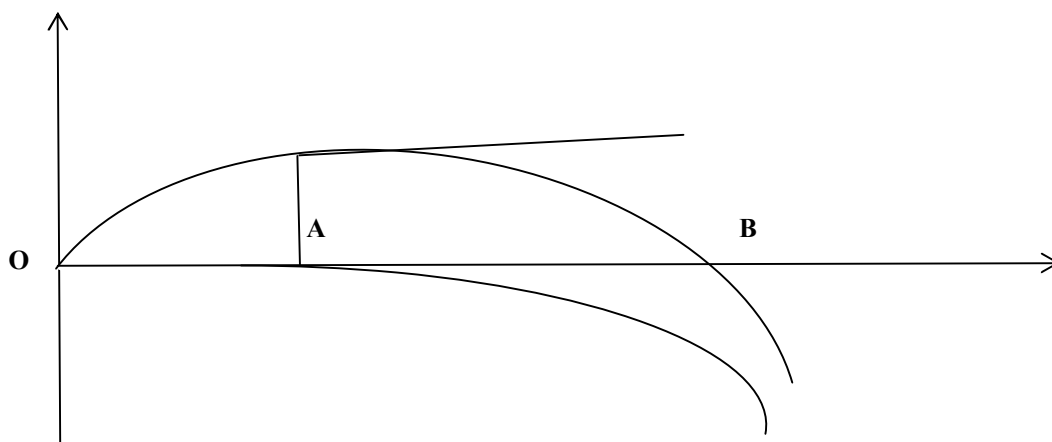

Рис. 1.1. Залежність ефектів тіньової економіки від її діапазону*

*Джерело: [2, с. 62].

Так, позитивний ефект від наявності тіньової економіки росте протягом параболи, тобто темп росту сповільнюється зі збільшенням відносної величини тіньового сектору. При цьому негативний ефект має яскравий нахил до пришвидшеного росту із збільшенням частки тіньової економіки. Тоді результуючий ефект спершу матиме позитивний знак і зростатиме

(ділянка OA), а після цього його зростання спиниться (в точці A) та почнеться процес спаду (ділянка AB), а пізніше результируючий ефект набуватиме від'ємного значення, яке стрімко зростатиме (після точки B).

Величина блага прямує до максимуму, якщо значення тіньової економіки дорівнює OA , бо в цьому випадку результируючий ефект має позитивне значення, яке є максимальним. В рідкісних випадках допускається ріст тіньового сектора до величини OB , в зв'язку з чим позитивний і негативний ефекти взаємно зникають. Якщо показник тіньового сектора перевищує OB , то держава несе чисті збитки [19, с. 62].

Основними системними наслідками тінізації економічної сфери є:

1. втрата потенціалу соціальної політики;
2. втрата дієвості важелів грошово-кредитної політики через значний обсяг гривневих та валютних коштів в обороті, який не підпадає під регулювання засобами банківської системи; розкрадання бюджетних ресурсів;
3. зниження мотивації до нагромадження;
4. поширення тіньової зайнятості;
5. зростання диференціації доходів населення;

Тіньовий сектор економіки став способом самостійного захисту населення від беззаконня стихії ринку, необхідної реструктуризації економіки і, фактично, забезпечив виживання великої частки населення. За рахунок існування тіньового сектору соціально-економічна напруга в населення не набуває вибухової форми в умовах збільшення заборгованості по зарплаті та малих соціальних гарантіях [14, с. 122].

Через існування тіньового сектору економіки, підприємства потрапляють у нерівні умови. Підприємства, які працюють у дозволеному середовищі, вимушені не відкривати істинну кількість своїх доходів державі, щоб мати змогу протистояти конкуренції зі сторони «тіньовиків». Через це легальна економіка постійно відчуває дефіцит у фінансових ресурсах.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТІНЬОВОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Тіньова економіка в Україні поширилась на початку 90-х, за часом співпавши із глобальними деформаціями господарської системи [10, с. 74]. Майже за 20 років розбудови ринкової економіки вона виступала постійним гальмівним процесом цих перетворень. За ці роки у більшості населення сформувалося стійке поняття того, що тільки через тіньові дії можна здійснити дії для покращення своєї життєдіяльності. Значні масштаби поширення такої економічної категорії як тіньова економіка в Україні має свою аргументацію [16, с. 43].

Насамперед, це економічний елемент: поширення кризової ситуації в економіці, погіршення стану життя для більшої частини населення, зміна відтворювальних пропорцій виробництва. Насправді, економічний елемент тінізації економічних відносин був присутнім у всіх країнах, які переживали кризи. Для виходу з такого стану, ці країни використовували корекцію моделі економічного розвитку, яка відкидала неузгодженості. В цьому випадку гарантом чесного розв'язання суперечки з урахуванням інтересів всіх суб'єктів виступала держава, дотримуючись принципу нейтралітету.

Україні, через неправильний вибір напрямку в економічній політиці, не вдалося змінити економічний клімат, створити умови рівноправності для усіх суб'єктів економічної діяльності. На сьогоднішній день легальну економіку не можна навіть статистично оцінити через те, що до її офіційних параметрів враховується тіньова економіка. Цей отриманий гібрид отримав офіційний статус.

Таким чином, за період тривалої, як для існування тіньового сектору, еволюції та розвитку в Україні, він зі способу виживання більшості населення деформувалась у економічну небезпеку в формі узурпації влади, масштабності боротьби між кланами, посилення економічних протиріч,

загострення структурних диспропорцій, зменшення відтворювальної основи економічного розвитку тощо.

До основних причин існування тіньової економіки України відносять 3 основні групи: соціально-економічні; податкові; правові.

Соціально-економічними причинами є нерівномірний розвиток різних сфер, структур та регіонів, непрозорий розподіл НД, двоїста природа людини, яка передбачає суперечливість між її особистими та суспільними інтересами, диференціація суспільства за майновими ознаками [19, с. 64].

Велике значення для розвитку тіньового сектору економіки набирає майже безконтрольне загарбання резидентами та нерезидентами цінних паперів вітчизняних фірм та підприємств іноземною валютою на фондовому ринку через підставних фірм-посередників, які дають депозитарні розписки, через що важливі та перспективні галузі економіки переходять у власність тіньовиків-магнатів. Контроль діяльності учасників ринку цінних паперів, майже неможливий через відсутність статистики фінансових правопорушень у цій сфері.

Необхідно зазначити, що на масштаби тіньової економіки істотний вплив має податкова політика країни. Велике податкове навантаження на індивідуальні доходи підштовхує до переходу більшої частини економіки у "тіньову". Платники податків не проти втратити деяку частину своїх доходів, якщо держава погоджується компенсувати ці втрати через систему надання суспільних послуг.

Порушення прав у сфері оподаткування охоплюють всі види фінансово-підприємницької діяльності і властиві як для комерційних, так і для державних підприємств. Щоб досягнути свою злочинну потребу, використовують недоробки і недоліки в роботі законодавчих та контролюючих органів держави. За рахунок цього податкова політика виступає дієвим інструментом впливу на низку основних причин, через які функціонує тіньовий сектор, через те, що міняючи норми системи

оподаткування, держава змінює і структуру економіки повністю, і окремих регіонів, стимулює або обмежує розвиток потрібних галузей, перерозподіляє НД згідно з пріоритетами розвитку економічної системи [19, с. 62].

До основних причин виникнення й функціонування тіньової діяльності належить нераціональний правовий режим, згідно з яким успіх якоїсь компанії залежить від витрат, що пов'язані із виконанням законодавчих обмежень, а не від ефективності її менеджменту. Підприємець, в якого краще вдається маніпулювати цими витратами чи панібратством із урядниками, стає успішнішим за того, хто акцентує увагу лише на виробництві та чіткому дотриманні законодавства. Стосунки між підприємцями та представниками державних органів являються особливою сферою тіньової економіки. Між тіньовою економікою та корупцією є взаємообумовлений прямий зв'язок: чим вище рівень корупції, чим бідніше країна і слабкіше демократичні інститути, тим вища частка тіньового сектору в економіці держави (табл. 2.1) [2, с. 13].

Таблиця 2.1

Частка тіньового сектору економіки*

Країна	Рівень бідності	Рівень демократії	Рівень корупції	Рівень тіньової економіки
Азербайджан	3,4	6,9	8,9	3,5
Казахстан	5,3	5,4	5,2	6,6
Киргизія	3,2	5,7	6,0	7,1
Туркменістан	3,2	1,6	7,9	8,3
Узбекистан	3,0	3,3	7,6	7,1
Україна	5,9	6,8	7,3	7,0

*Джерело [11, с. 45]

Вивчення напряму тінізації економіки в Україні повинне ґрунтуватись на чисельних оцінках рівня тінізації економіки та відношенні темпів зростання в тішовій та офіційній економіці.

Вивчаючи динаміку та підстави для зміни рівня тонізації в різні періоди розвитку України, можна стверджувати, що:

- ✓ при стійкому економічному розвитку тіньовий сектор виступає системним показником низької ефективності в державному управлінні, а також засобом збагачення деяких суб'єктів на ринку, що близькі до органів управління;
- ✓ під час економічної кризи тіньова економіка є так званою “амортизаційною подушкою”, яка дозволяє суб'єктам підприємництва не знижувати власну конкурентоспроможність;
- ✓ поряд з цим, в час загрози національній безпеці та в період військових конфліктів за участю держави, з одного боку, зміна обсягів тіньової економіки віддзеркалює напрями до перетворення її на незаконний бізнес, а з іншого боку – це реакція бізнесу на збільшення ризику з приводу його знищення.

З 2015 року через поширення вартісних та девальваційних шоків, продовження розгортання війни на Сході спостерігається суттєве збільшення рівня тінізації, що започаткувалось ще в 2013 році. За розрахунками Міністерства економічного розвитку України в першому кварталі 2015 року рівень тінізації економіки збільшився ще на 5 в.п. до 47% від обсягу офіційного ВВП порівняно з відповідним періодом 2014 року.

За розрахунками Державної служби статистики України рівень тінізації в Україні за останні роки складає від 15 до 18 % ВВП в середньому. І хоч методологія цього показника співставляється з міжнародними показниками, його значення сприймається експертами заниженим. Отже, порівнюючи цей показник з аналогічними показниками інших країн, можна стверджувати, що рівень тінізації економіки України знаходиться на рівні Польщі (16 %), менший, ніж у Литві (19 %) та у РФ (24 %) [12, с 98].

За розрахунками Міністерства економічного розвитку та торгівлі України, обсяг тіньової економіки в Україні останні 5 років коливається від

28 до 39 % ВВП. Цей показник можна розраховувати різними способами, що дають змогу врахувати розбіжності між доходами та видатками населення, рухом готівкового обігу та обсягами виробництва, використанням електроенергії та обсягами виробництва, а також зміною цін факторів виробництва, готової продукції та рентабельністю виробництва.

Тенденції тінізації економіки в Україні останніми роками визначаються реакцією суб'єктів підприємництва на кризу в економіці країни. Розширення обсягів виробництва поза легальною економікою відбувається більшою мірою шляхом «виходу в тінь» легально працюючих підприємств.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ТА МІНІМІЗАЦІЇ МАСШТАБІВ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ (НА ОНОВІ СВІТОВОГО ДОСВІДУ)

Тіньова економіка істотно несе вплив на усі соціально-економічні явища та процеси, що щоденно здійснюються в державі. Не враховуючи тіньову економіку, неможливо проводити економічний аналіз на різних рівнях, приймати ефективні управлінські та законодавчі рішення. Якщо ігнорувати це суперечливе й багатогранне явище, то можуть виникнути серйозні проблеми при визначенні макроекономічних показників та може сформуватись неадекватна оцінка важливих процесів і тенденцій, невірні довгострокові та короткострокові прорахунки під час прийняття необхідних рішень.

Боротися з тіньовим сектором економіки та корупцією потрібно комплексно та на державному рівні. Впродовж останніх років вдалося отримати деякі позитивні результати у процесі детінізації економіки.

Але все ж, на жаль, способи детінізації економіки в Україні поки що не являються єдиною системою чи комплексом. В основному найуживаніший метод - це каральні санкції за недотримання умов заборони.

Легальні підприємства та фірми тягнуть на собі високий фінансовий тягар: по-перше, за їх рахунок формується державний бюджет, по друге, вони зобов'язані сплачувати кошти за ці державні послуги, що мали б надаватися безкоштовно.

Якщо тіньова економіка і надалі буде розвиватися, а корупція розквітати, то це призведе до перетворення України у "тіньову парадержаву" - утворення державного типу, де за рахунок високого рівня корупції та тонізації економіки, державні послуги та суспільно-економічні блага надаються на основі ринкових відносин.

В цьому утворенні формуються та дієво працюють ринки корупції державних послуг та суспільно-економічних благ, а саме: ринок державної освіти і науки, ринок державних привілеїв, ринок адміністративно-господарських рішень, ринок державних посад, ринок державного захисту прав та свобод громадян, тощо.

Головною проблемою вступу України до ЄС є перемога над тіньовою економікою та розквітом корупції. Майже всі інші проблеми (невідповідність законодавства, невідповідність критеріям конвергенції, політична та економічна нестабільність) є похідними від двох вищенаведених перешкод. Найпріоритетнішими напрямками співробітництва між ЄС та країнами, що бажають туди потрапити, є вирішення проблем із корупцією, кримінальним сектором та нелегальною міграцією.

Важливо знати, що в країнах Євросоюзу (так само, як в інших розвинених країнах) існує чітка закономірність до зростання частки тіньової економіки. До основних причин, що зумовлюють зростання тіньового сектору економіки країн Європейського Союзу, належать соціальні трансферти, податкові навантаження, тягар соціального страхування та корупція.

Також в країнах ЄС стрімко розвивається нелегальний ринок праці. На цю ситуацію згубно впливає також нелегальна міграція. Через розширення нелегального ринку праці відбувається ріст рівня безробіття в країнах Євросоюзу і, як наслідок, посилюється навантаження соцвиплат на бюджети держав.

В ЄС боротьба з тіньовим сектором економіки відбувається комплексно. Основною зброєю у цій боротьбі є високий рівень оплати праці держслужбовців; якісне надання послуг населенню державою; прозоре податкове, кримінальне та цивільне право; дієвий ринковий механізм та високий рівень конкуренції; ефективний механізм захисту прав і свобод громадян перед посяганнями державних структур. Саме використання таких

умов є фундаментальною основою для боротьби із тіньовою економікою. Ці методи є значно дієвіші, ніж жорсткі санкції.

Для протидії тіньовій економічній діяльності та її локалізації доцільно покладатися на досвід інших країн, а саме розробити спеціальну комплексну програму. Ця програма повинна ґрунтуватися на трьох основних напрямках:

I. Створення відповідної законодавчої бази, а саме:

- ✓ розробка та ухвалення пакету законодавчих актів, що б посилили захист приватної власності, комерційної та банківської таємниці, забезпечили правову захищеність. Зокрема, доцільно розробити на підставі Конституції України та ухвалити Закон України “Про приватну власність”;
- ✓ здійснення комплексної податкової реформи, яка передбачала б розширення оподаткованої бази з однозначним скороченням номінальних обсягів податкових ставок, впровадження принципів системності та стабільності у податковій політиці;
- ✓ ухвалення Закону України “Про ліцензування підприємницької діяльності”, який би упорядкував, визначив, а головне, спростив організаційно-правові обмеження підприємницької діяльності;
- ✓ внесення відповідних змін та доповнень до Законів України “Про підприємництво”, “Про підприємства в Україні”, які б спростили процедуру реєстрації суб’єктів підприємницької діяльності, упорядкували процедуру їх ліквідації тощо.

II. Вирішення питань організаційно-правового забезпечення, а саме:

- ✓ ухвалення та реалізація програми легалізації тіньових капіталів, які не мають пов’язані з криміналом, включаючи гарантії амністії для капіталів, повернутих з-за кордону;
- ✓ впровадження єдиної загально регіональної комп’ютерної мережі реєстрації та ліцензування підприємницької діяльності;

- ✓ реформування національної системи обліку і звітності з метою її спрощення та уніфікації;
- ✓ створення привабливіших (порівняно з іншими державами), умов для інвестицій та залучення фінансових ресурсів;
- ✓ зосередження роботи правоохоронного апарату на локалізації організованої злочинності та кримінальних промислів, а також на захисті власності, економічних прав і життя підприємців та громадян.

III. Врахування соціально-психологічних факторів:

- ✓ розробка, а головне – реалізація більш чіткої ідеології в проведенні необхідних правових, організаційних та економічних заходів щодо протидії тіньовій економічній діяльності;
- ✓ організація підготовки та перепідготовки кадрів для підприємницької діяльності через систему бізнес-центрів, технопарків тощо;
- ✓ проведення необхідних заходів, спрямованих на формування відповідної громадської думки щодо тіньової економічної діяльності.

Реалізуючи ці заходи, можна буде повністю локалізувати тіньову економічну діяльність, повернути хоча б найменш кримінальну частку тіньової економіки до нормального розвитку. Це все сприятиме формуванню позитивного іміджу України в очах світового співтовариства та нестиме вплив на іноземні інвестиції, необхідні для структурної перебудови господарського комплексу та економічного зростання в Україні.

Перетворення тіньової економіки та перемога над корупцією є чинником, що вирішить низку соціально-економічних проблем, основною з яких є інтеграція України у європейський простір. Співпраця України та ЄС у плані трансформації тіньового сектору, втілена в Угоду про партнерство та співробітництво і спільні плани дій, дасть вірні результати, за умови, що буде

проводитись моніторинг цього процесу зі сторони ЄС та, звичайно, при виконанні нашою державою даних обіцянок [8, с. 17].

ВИСНОВКИ

Тіньова економіка являє собою складне суспільно-економічне явище, пов'язане з незаконним привласненням особою або групою людей частини створеної вартості або частки майна через різні спотворення об'єктивної інформації про рух грошових коштів та матеріальних цінностей, спотворення даних первинного обліку для заплутування джерел походження доходу, а також через організацію та реалізацію методом лобіювання відповідних законодавчих норм і нормативів, схем корисливого перетікання капіталів, здійснення яких не підлягає під кримінальну відповідальність, але зумовлює матеріальні втрати державних або підприємницьких структур, або окремих громадян.

Масштаби тіньової економіки в Україні збільшуються в останні роки. Це пов'язується з різними економічними та політичними заходами зі сторони держави. Подальша тінізація економіки перетворює Україну на нове макроекономічне утворення, в якому, через високий рівень корупції і тінізації, державні послуги та суспільні блага розподіляються, на жаль, за ринковим принципом. Негативними наслідками існування тіньової економіки є: скорочення податкових надходжень до бюджету та фінансування інноваційно важливих та стратегічних напрямів розвитку держави, погіршення умов існування соціального сектора країни; „втеча” капіталу за кордон, скорочення обсягів офіційного виробництва, вивільнення працівників, поглиблення некерованості економічними процесами, убавлення міжнародного престижу країни, довіри інвесторів як зовнішніх, так і внутрішніх тощо. Найголовніший негативний чинник тіньової економіки – викривлення умов функціонування підприємств. Також існують і позитивні наслідки такі як: тіньова економіка стала засобом самозахисту населення від свавілля стихії ринку, вимушеної реструктуризації економіки і, по суті,

забезпечила виживання значної частини населення; країни з великим розповсюдженням нелегальної економічної активності краще переносять рецесію; в умовах кризового стану економіки вона стала єдиним засобом виживання для більшої частини населення і доступним джерелом розвитку виробництва, зокрема основою становлення малого та середнього бізнесу.

Для подолання та мінімізації масштабів тіньового сектору в Україні необхідно вжити такі заходи:

- ✓ по-перше, слід якісно змінити механізми державного управління - конкретизувати параметри та цілі в роботі відповідних державних органів, підвищити персональну відповідальність керівників цих органів.
- ✓ по-друге, незаконне відшкодування податку на додану вартість, виготовлення підробленої алкогольної та іншої продукції широкого вжитку, незаконні операції з нерухомістю та в сфері приватизації, контрабанда є набагато важливішими об'єктами для системних дій влади. Особливої уваги вимагає сьогодні контроль за витрачанням бюджетних коштів. І все це компетенція державних органів, до якої світова криза немає жодного відношення.
- ✓ по-третє, слід негайно зменшити рівень податкового навантаження. Не на словах, а на ділі спростити регуляторне середовище. Який зиск тримати високі ставки податків, і тим витіснити підприємців у тіньовий сектор і, як наслідок, взагалі не мати надходжень до бюджету.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Базилінська О. Я. Макроекономіка: Навч. посібник /2-ге вид., виправл. - К. : Центр учбової літератури, 2009. – 443 с.
2. Баланда А. Л. / Тіньова економічна діяльність у контексті захищеності національних інтересів України // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – №8. – С. 12-16.
3. Варналій З. С. / Шляхи детінізації економіки України та її особливості.- // Банківська справа. – 2007. – № 2. С. 56-66.
4. Варналій А. Я. / Тіньова економіка : сутність, особливості та шляхи легалізації./ Нац. інститут стратегічних досліджень. – Київ : 2006. – 576 с.
5. Енергобаланс. Держстат України [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2009/pr/etgv/eygv_u/elbal_u/html
6. Івашук Ю. П. Вплив масштабу корупційних практик на політико-інституційні показники розвитку сучасних господарських систем / Ю. П. Івашук // Technology audit and production reserves. – 2014. – № 5(3). – С. 63-66.
7. Івашук Ю. П. Емерджентний інституційний порядок в економіці та його поведінкові підстави / Ю. П. Івашук // Економічна теорія – №3. – С. 69-81.
8. Канцуров О. Інституціоналізм як теоретико – методологічні засади сучасних реформ // Економіка України. – 2011. - №5. – С.15 – 22.
9. Квасов С. А. Організаційно – економічний механізм виявлення та попередження тіньової діяльності: Автореферат дис.. канд. екон. наук : 08.02.06 / Київський національний економічний університет. – Київ, 2005. – 15 с.
10. Наказ Міністерства економіки України від 18.02.2009 № 123 Про затвердження Методичних рекомендацій розрахунку рівня тіньової економіки // <http://www.me.gov.ua>

11. Особливості та шляхи детінізації економіки України // Матеріали засідання «круглого столу» За редакцією З. С. Варналія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua>
12. Предборський В. А. / Тінізаційний розвиток як циклічний процес. - // Формування ринкових відносин в Україні. – 2007. – № 3. – С. 28-31.
13. Тіньова економіка в Україні: монографія / А. В. Базилук, С. О. Коваленко. – К. : НДІ Мінекономіки України, 2008. – 206 с.
14. Тіньова економіка: сутність, особливості та шляхи легалізації : Монографія / ред. З. С. Варналій. – К. : Нац. ін-т стратегічних досліджень, 2006. – 576 с.
15. Указ Президента України № 183/2001 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 січня 2001 року Про заходи щодо детінізації економіки. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua>
16. Усатюк А. Теневая экономика в Украине. // Справочник экономиста. – 2007. № 2. – С. 42 – 45.
17. Харазішвілі Ю. М. Вимірювання тіньового ВВП за допомогою сукупного попиту та сукупної пропозиції / Харазішвілі Ю. М.// Економіка України. – 2007. – № 1. – С. 57-63.
18. Харазішвілі Ю. М. Методичний підхід до оцінювання тіньової зайнятості в Україні / Харазішвілі Ю. М., Дмитренко Н. М. // Економіка України. – 2010. – № 12. – С. 16–28.
19. Шарікова О. В Податкова компонента державної політики детінізації / О. В Шарікова // Інвестиції: практика та досвід. – 2009. – № 23. – С. 16-65.
20. Dreher A. Corruption and the Shadow Economy: An Empirical Analysis / A. Dreher, F. Schneider // Public Choice. – 2009. – № 2. – P. 215-277.